

بِسْمِ اللَّهِ

دیپلماسی و روابط بین الملل

از نگاه امام خمینی (ره)

و نقد کتاب روابط بین الملل در تئوری و عمل

تهیه کننده:

سعید صدیق منفرد

مقدمه

ما، هویت سیاسی فکری، فرهنگی و اعتقادی خود را در جهان کنونی مدیون امام خمینی (ره) هستیم چرا که امام راحل ملت بزرگ ایران را با نهضت و انقلاب عظیمی که به پا کرد از حضيض ذلت به اوج عزت رسانید.

در جهانی که زر و زور و تزویر حاکم است و قدرت‌های بزرگ استکباری و در راس آن‌ها آمریکا (شیطان بزرگ) خود را قیم جهان می‌داند، اگر نبود این تحفه‌ی الهی و هدیه‌ی آسمانی (امام و انقلاب)، این ملت بزرگ که امید ملت‌های جهان گشته است در چه جایگاهی قرار داشت و چه بسا ذلتی بدتر از قبل نصیب وی می‌شد.

لازم و ضروری است که در عرصه‌ی بین‌الملل، دیپلماسی ما از نوع امامی باشد که لرزه بر اندام استکبار انداخت و خواب را از چشمان آنان ربود.

غیر از نگاه و راه امام، انقلاب و عزت این ملت بزرگ به انحراف کشیده خواهد شد و آن‌گاه به قول رهبر انقلاب باید منتظر سیلی خوردن ملت باشیم.

امام (ره) در دهه‌ی اول انقلاب که اوج حوادث و بحران‌های انقلاب بود، به زیباترین شکل اصول انقلاب خصوصاً دیپلماسی انقلاب اسلامی را در برابر جهان‌خواران و زورگویان عالم در دفاع از آرمان‌های انقلاب در مقاطع گوناگون بیان کرده‌اند که به شرح زیر می‌باشد:

تشکیل هسته‌های مقاومت در جهان برای آزادی فلسطین و سرزمین‌های اسلامی از

چنگال استکبار و دفاع از مسلمانان مظلوم جهان

۱. ... و با تشکیل هسته‌های مقاومت حزب الله در سراسر جهان اسرائیل را از گذشته جنایت بار خود پشیمان و سرزمینهای غصب شده مسلمانان را از چنگال آنان خارج کرد. من همان گونه که بارها و در سالهای گذشته قبل و بعد از انقلاب هشدار داده‌ام، مجدداً خطر فراگیری غده چرکین و سرطانی صهیونیسم را در کالبد کشورهای اسلامی گوشزد می‌کنم و حمایت بیدریغ خود و ملت و دولت و مسئولین ایران را از تمامی مبارزات اسلامی ملت‌ها و جوانان غیور و مسلمان در راه آزادی قدس، اعلام می‌نمایم و از جوانان عزیز لبنان که موجب سرافرازی امت اسلام در خواری و ذلت جهانخواران گردیده‌اند، تشکر می‌کنم و برای موفقیت همه عزیزانی که در داخل سرزمینهای اشغالی و یا در کنار این کشور غصب شده، با تکیه به سلاح ایمان و جهاد به اسرائیل و منافع آن ضربه می‌زنند دعا می‌کنم و اطمینان می‌دهم که ملت ایران، شما را تنها نخواهد گذاشت. به خدای تعالی توکل کنید و از قدرت معنوی مسلمانان بهره جویید و با سلاح تقوا و جهاد و صبر و مقاومت بر دشمنان حمله برید که ان تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَ يُثَبِّتْ اَقْدَامَكُمْ. (صحفیه نور، ج ۲۰)

۲. من خون و جان ناقابل خویش را برای ادای واجب حق و فریضه دفاع از مسلمانان آماده نموده‌ام و در انتظار فوز عظیم شهادتم. قدرتها و ابرقدرتها و نوکران آنان مطمئن باشند که اگر خمینی یکه و تنها هم بماند به راه خود که راه مبارزه با کفر و ظلم و شرک و بت پرستی است ادامه می‌دهد و به یاری خدا در کنار بسیجیان جهان اسلام، این پابرهنه‌های مغضوب دیکتاتورها، خواب راحت را از دیدگان جهانخواران و سرسپردگانی که به ستم و ظلم خویشتن اصرار می‌نمایند سلب خواهد کرد. آری، شعار «نه شرقی و نه غربی»

ما، شعار اصولی انقلاب اسلامی در جهان گرسنگان و مستضعفین بوده و ترسیم کننده سیاست واقعی عدم تعهد کشورهای اسلامی و کشورهایی است که در آینده نزدیک و به یاری خدا اسلام را به عنوان تنها مکتب نجاتبخش بشریت می‌پذیرند و ذره‌ای هم از این سیاست عدول نخواهد شد.

۳. امروز جهان تشنه فرهنگ اسلام ناب محمدی است. و مسلمانان در یک تشکیلات بزرگ اسلامی

رونق و زرق و برق کاخهای سفید و سرخ را از بین خواهند برد. امروز خمینی آغوش و سینه خویش را برای تیرهای بلا و حوادث سخت و برابر همه توپها و موشکهای دشمنان باز کرده است و همچون همه عاشقان شهادت، برای درک شهادت روزشماری می‌کند.

جنگ ما جنگ عقیده است، و جغرافیا و مرز نمی‌شناسد. و ما باید در جنگ اعتقادی مان بسیج بزرگ سربازان اسلام را در جهان به راه اندازیم. ان شالله ملت بزرگ ایران با پشتیبانی مادی و معنوی خود از انقلاب، سختیهای جنگ را به شیرینی شکست دشمنان خدا در دنیا جبران می‌کند. و چه شیرینی بالاتر از اینکه ملت بزرگ ایران مثل یک صاعقه بر سر امریکا فرود آمده است. چه شیرینی بالاتر از اینکه ملت ایران سقوط ارکان و کنگره‌های نظام ستمشاهی را نظاره کرده است و شیشه حیات امریکا را در این کشور شکسته است.

احیای هویت اسلامی مسلمانان در سراسر جهان و یاری مظلومان

۱. من به صراحت اعلام می‌کنم که جمهوری اسلامی ایران با تمام وجود برای احیای هویت اسلامی

مسلمانان در سراسر جهان سرمایه‌گذاری می‌کند و دلیلی هم ندارد که مسلمانان جهان را به پیروی از اصول

تصاحب قدرت در جهان دعوت نکند و جلوی جاه طلبی و فزونطلبی صاحبان قدرت و پول و فریب را نگیرد. ما باید برای پیشبرد اهداف و منافع ملت محروم ایران برنامه ریزی کنیم. ما باید در ارتباط با مردم جهان و رسیدگی به مشکلات و مسائل مسلمانان و حمایت از مبارزان و گرسنگان و محرومان با تمام وجود تلاش نماییم و این را باید از اصول سیاست خارجی خود بدانیم.

۲. ما اعلام می کنیم که جمهوری اسلامی ایران برای همیشه حامی و پناهگاه مسلمانان آزاده جهان است و کشور ایران به عنوان یک دژ نظامی و آسیبناپذیر نیاز سربازان اسلام را تامین و آنان را به مبانی عقیدتی و تربیتی اسلام و همچنین به اصول و روشهای مبارزه علیه نظامهای کفر و شرک آشنا می سازد

۳. ما هدفمان پیاده کردن اهداف بین الملل اسلامی در جهان فقر و گرسنگی است. ما می گوئیم تا شرک و کفر هست، مبارزه هست. و تا مبارزه هست، ما هستیم. ما بر سر شهر و مملکت با کسی دعوا نداریم. ما تصمیم داریم پرچم «لا اله الا الله» را بر قلل رفیع کرامت و بزرگواری به اهتزاز درآوریم.

دفاع از آرمان های انقلاب اسلامی و عدم سازش

۱. کسی تصور نکند که ما راه سازش با جهانخواران را نمی دانیم. ولی هیهات که خادمان اسلام به ملت خود خیانت کنند! البته ما مطمئنیم که در همین شرایط نیز آنها که با روحانیت اصیل کینه دیرینه دارند و عقده ها و حسادتهای خود را نمی توانند پنهان سازند آنان را به باد ناسزا گیرند. ولی در هر حال آن چیزی که

در سرنوشت روحانیت واقعی نیست سازش و تسلیم شدن در برابر کفر و شرک است. که اگر بندبند استخوانهایمان را جدا سازند، اگر سرمان را بالای‌دار برند، اگر زنده زنده در شعله‌های آتشیان بسوزانند، اگر زن و فرزندان و هستی‌مان را در جلوی دیدگانمان به اسارت و غارت برند هرگز امان نامه کفر و شرک را امضا نمی‌کنیم....

۲. من به تمام دنیا با قاطعیت اعلام می‌کنم که اگر جهان‌خواران بخواهند در مقابل دین ما بایستند، ما در مقابل همه دنیای آنان خواهیم ایستاد و تا نابودی تمام آنان از پای نخواهیم نشست،

روابط بین الملل

۱. مسلمانان باید بدانند تا زمانی که تعادل قوا در جهان به نفع آنان برقرار نشود، همیشه منافع بیگانگان بر منافع آنان مقدم می‌شود؛ و هر روز شیطان بزرگ یا شوروی به بهانه حفظ منافع خود حادثه‌ای را به وجود می‌آورند. راستی اگر مسلمانان مسائل خود را به صورت جدی با جهان‌خواران حل نکنند و لااقل خود را به مرز قدرت بزرگ جهان نرسانند، آسوده خواهند بود؟ هم اکنون اگر امریکا یک کشور اسلامی را به بهانه حفظ منافع خویش با خاک یکسان کند، چه کسی جلوی او را خواهد گرفت؟ پس راهی جز مبارزه نمانده است، و باید چنگ و دندان ابرقدرتها و خصوصاً امریکا را شکست، و الزاماً یکی از دو راه را انتخاب نمود: یا شهادت، یا پیروزی. که در مکتب ما هر دوی آنها پیروزی است. که ان شاء الله خداوند قدرت شکستن چهارچوب سیاستهای حاکم و ظالم جهان‌خواران، و نیز جسارت ایجاد داربستهایی بر محور کرامت انسانی را به همه مسلمین عطا فرماید؛ و همه را از افول ذلت به صعود عزت و شوکت همراهی نماید.

۲. واقعیت این است که دول استکباری شرق و غرب و خصوصا امریکا و شوروی، عملا جهان را به دو بخش آزاد و قرنطینه سیاسی تقسیم کرده اند. در بخش آزاد جهان، این ابرقدرتها هستند که هیچ مرز و حد و قانونی نمی شناسند و تجاوز به منافع دیگران و استعمار و استثمار و بردگی ملتها را امری ضروری و کاملا توجیه شده و منطقی و منطبق با همه اصول و موازین خود ساخته و بینالمللی می دانند.

اما در بخش قرنطینه سیاسی که متاسفانه اکثر ملل ضعیف عالم و خصوصا مسلمانان در آن محصور و زندانی شده اند، هیچ حق حیات و اظهار نظری وجود ندارد، همه قوانین و مقررات و فرمولها همان قوانین دیکته شده و دلخواه نظامهای دست نشانده و در برگیرنده منافع مستکبران خواهد بود.

و متاسفانه اکثر عوامل اجرایی این بخش همان حاکمان تحمیل شده یا پیروان خطوط کلی استکبارند که حتی فریاد زدن از درد را نیز در درون این حصارها و زنجیرها جرم و گناهی نابخشودنی می دانند و منافع جهانخواران ایجاب می کند که هیچ کس حق گفتن کلمه ای که بوی تضعیف آنان را بدهد یا خواب راحت آنان را آشفته کند ندارد و از آنجا که مسلمانان جهان به علت فشار و حبس و اعدام، قدرت بیان مصیبت‌هایی را که حاکمان کشورشان بر آنها تحمیل کرده اند را ندارند، باید بتوانند در حرم امن الهی مصایب و دردهایشان را با کمال آزادی بیان کنند تا سایر مسلمانان برای رهایی آنان چاره ای بیندیشند.

۳. نکته مهمی که همه ما باید به آن توجه کنیم و آن را اصل و اساس سیاست خود با بیگانگان قرار دهیم این است که دشمنان ما و جهانخواران تا کی و تا کجا ما را تحمل می کنند و تا چه مرزی استقلال و آزادی ما را قبول دارند. به یقین آنان مرزی جز عدول از همه هویتها و ارزشهای معنوی و الهی‌مان

نمی‌شناسند. به گفته قرآن کریم، هرگز دست از مقاتله و ستیز با شما بر نمی‌دارند مگر اینکه شما را از دینتان برگردانند. ما چه بخواهیم و چه نخواهیم صهیونیستها و امریکا و شوروی در تعقیبمان خواهند بود تا هویت دینی و شرافت مکتبی‌مان را لکه‌دار نمایند. بعضی مغرضین ما را به اعمال سیاست نفرت و کینه توزی در مجامع جهانی توصیف و مورد شماتت قرار می‌دهند؛ و با دلسوزیهای بیمورد و اعتراضهای کودکانه می‌گویند جمهوری اسلامی سبب دشمنیها شده است و از چشم غرب و شرق و ایادی‌شان افتاده است! که چه خوب است [به] این سؤال پاسخ داده شود که ملت‌های جهان سوم و مسلمانان، و خصوصاً ملت ایران، در چه زمانی نزد غربیها و شرقیها احترام و اعتبار داشته‌اند که امروز بی‌اعتبار شده‌اند!

جنگ بین حق و باطل

۱. امروز جنگ حق و باطل، جنگ فقر و غنا، جنگ استضعاف و استکبار، و جنگ پابرهنگها و مرفهین بی‌درد شروع شده است. و من دست و بازوی همه عزیزانی که در سراسر جهان کوله بار مبارزه را بر دوش گرفته‌اند و عزم جهاد در راه خدا و اعتلای عزت مسلمین را نموده‌اند می‌بوسم؛ و سلام و درودهای خالصانه خود را به همه غنچه‌های آزادی و کمال نثار می‌کنم. و به ملت عزیز و دل‌آور ایران هم عرض می‌کنم: خداوند آثار و برکات معنویت شما را به جهان صادر نموده است؛ و قلبها و چشمان پرفروغ شما کانون حمایت از محرومان شده است و شراره کینه انقلابی‌تان جهانخواران چپ و راست را به وحشت انداخته است.

۲. هر روز ما در جنگ برکتی داشته‌ایم که در همه صحنه‌ها از آن بهره جسته‌ایم. ما انقلابمان را در جنگ به جهان صادر نموده‌ایم، ما مظلومیت خویش و ستم متجاوزان را در جنگ ثابت نموده‌ایم، ما در

جنگ، پرده از چهره تزویر جهانخواران کنار زدیم، ما در جنگ، دوستان و دشمنانمان را شناخته‌ایم، ما در جنگ به این نتیجه رسیده‌ایم که باید روی پای خودمان بایستیم، ما در جنگ ابهت دو ابرقدرت شرق و غرب را شکستیم، ما در جنگ ریشه‌های انقلاب پر بار اسلامی‌مان را محکم کردیم

در نقد امپراطوری ایرانی

۱. ...ایران و رهبران آن را به عنوان کسانی که هوس رسیدن به یک **امپراتوری** بزرگ را در سر می‌پروراند معرفی می‌کنند تا بسیاری از کسانی که از مسیر حوادث سیاسی جهان اسلام و نقشه‌های شوم جهانخواران بیخبرند تصور کنند که فریاد براءت ما از مشرکین و مبارزه ما برای کسب آزادی ملت‌ها در مسیر کسب قدرت سیاسی‌مان و گسترش قلمرو جغرافیای حکومت اسلامی است. البته برای ما و همه اندیشمندان و محققانی که از نیات پلید تشکیلات آل سعود باخبرند جای تعجب نیست که به ایران و حکومتی که از بدو پیروزی تا به حال فریاد وحدت مسلمین را سر داده است و در همه حوادث جهان اسلام خود را شریک غم و شادی مسلمانان می‌داند تهمت افتراق و جدایی مسلمانان را بزنند....

۲. البته ما این واقعیت و حقیقت را در سیاست خارجی و بین الملل اسلامی‌مان بارها اعلام نموده‌ایم که درصدد گسترش نفوذ اسلام در جهان و کم کردن سلطه جهانخواران بوده و هستیم. حال اگر نوکران امریکا نام این سیاست را توسعه طلبی و تفکر تشکیل **امپراتوری** بزرگ می‌گذارند، از آن باکی نداریم و استقبال می‌کنیم. ما درصدد خشکانیدن ریشه‌های فاسد صهیونیزم، سرمایه داری و کمونیزم در جهان هستیم. ما تصمیم گرفته‌ایم، به لطف و عنایت خداوند بزرگ، نظام‌هایی را که بر این سه پایه استوار گردیده‌اند نابود کنیم؛

و نظام اسلام رسول الله - صلی الله علیه و آله و سلم - را در جهان استکبار ترویج نماییم. و دیر یا زود ملت‌های دربند شاهد آن خواهند بود.

امام(ره) در وصیت‌نامه‌ی تاریخی خودشان با تاکید بر حفظ و ادامه انقلاب فرمودند:

«اما به ملت عزیز ایران توصیه می‌کنم که نعمتی که با جهاد عظیم خودتان و خون جوانان برومندان به دست آوردید همچون عزیزترین امور قدرش را بدانید و از آن حفاظت و پاسداری نمایید و در راه آن، که نعمتی عظیم الهی و امانت بزرگ خداوندی است کوشش کنید و از مشکلاتی که در این صراط مستقیم پیش می‌آید نهراسید که ان تنصرواالله ینصرکم ویثبت اقدامکم.»

بررسی کتاب

دانش شناسایی ماهیت روابط میان ملت‌ها و دولت‌ها در دنیای امروز، از اهمیت به‌سزایی برخوردار است. این دانش و شاخه‌های مختلف آن را می‌توان به جرات از پویاترین دانش‌های بشری قلمداد کرد که با رخدادن هرگونه تحولی در عرصه نظام بین‌الملل، باب جدیدی از معرفت در آن گشوده می‌شود.

در متن حاضر تلاش شده است از منظری شناخت‌شناسانه و با دو نگاه محتوایی و شکلی، یکی از مهم‌ترین کتاب‌های این حوزه بررسی شود.

۱. محتوایی

فصل اول و دوم کتاب درباره ماهیت علم روابط بین‌الملل و معرفی اجمالی مکاتب این حوزه است. بعد از پرداختن به مفاهیم و تعاریف مهم، بازیگران و عرصه‌های روابط بین‌الملل معرفی می‌شوند.

در فصل سوم، نویسنده با مطرح‌ساختن بحث‌های کلیدی منافع ملی و ارائه مثال‌های تاریخی و نیز آرای فلاسفه و اندیشمندان مختلف در این باره و امنیت ملی، تاریخچه شکل‌گیری دولت، ملت‌های جدید را ارائه داده و تلاش کرده است تا ریشه‌های بروز اختلاف و تضاد در روابط بین‌الملل را در قالب پدیده‌هایی نظیر ناسیونالیسم، امپریالیسم و استعمار نو تبیین کند.

در فصل‌های چهارم و پنجم، نویسنده مفهوم قدرت و عناصر و شاخص‌های برآورد آن را بررسی کرده و در معرفی اجمالی این مفهوم، تا حدود زیادی موفق بوده است.

در فصل ششم نیز پیرامون «روابط بین‌الملل و دیپلماسی»، معرفی دقیق و کامل مفهوم دیپلماسی، تاریخچه ظهور آن و نیز ابزار و روش‌های اعمال آن و افکار عمومی در دیپلماسی اشاره می‌شود.

فصل هفتم و هشتم با موضوع «نظام حقوقی ناظر بر روابط بین‌الملل» و «روابط سیاسی و حقوق بین‌الملل» ادامه می‌یابد. تعاریفی از مفهوم، ماهیت و قلمروی حقوق بین‌الملل ضمن اشاره به مبانی تاریخی و اجتماعی جز موارد این فصول است.

فصل نهم درباره‌ی «روابط بین‌الملل در شرایط بحرانی» است.

فصل دهم، نویسنده بحث «وحدت و همگرایی در روابط بین‌الملل» را پیش می‌کشد و با نگاه به زمینه‌های ایجاد وحدت میان بازیگران عرصه بین‌الملل، به نقش سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی در ایجاد وحدت سیاسی و نیز مراحل دستیابی بدان اشاره می‌کند.

در دو فصل آخر کتاب، مؤلف، پیرامون «نظم نوین جهانی و پایان جنگ سرد» و نیز «چشم‌انداز روابط بین‌الملل در آستانه قرن بیست و یکم» بحث کرده است. این مباحث که در آنها الگوی روابط بین‌الملل و ساختار قدرت در دوران پس از جنگ سرد و نیز جایگاه سازمان ملل در نظم نوین جهانی به شکلی واقع‌گرایانه و مستدل بررسی شده است.

بحران‌هایی که نویسنده پیش روی جهان فردا می‌دیده است، عبارت‌اند از

۱. بحران شناخت

۲. بحران ارتباطات

۳. بحران محیط زیست

۴. بحران اقتصادی و دیون جهانی

۵. بحران هویت و امنیت

۶. آینده روابط بین‌الملل (شکاف بین تئوری و عمل).

۲. ویراستاری

کتاب روابط بین‌الملل در تئوری و در عمل جزو معدود کتاب‌های فارسی است که نویسنده آن در بهره‌گیری از منابع دست اول لاتین بیشترین تلاش را کرده است. در تدوین زیرنویس‌های کتاب نیز که به شیوه ارجاعات علمی مرسوم تدوین شده‌اند، توجه کافی مبذول شده است. همچنین در یک ابتکار جالب، در انتهای کتاب، فهرست منابع در قالب دسته‌بندی‌های موضوعی گردآوری شده‌اند که این امر می‌تواند ابزاری مفید برای دانش‌پژوهان این رشته محسوب شود.

از دیگر نقاط قوت کتاب، وجود فهرست راهنما است. فهرست راهنما، اجرای جست‌وجوی موضوعی براساس کلیدواژه‌ها را در کتاب تسهیل کرده است و باید اذعان کرد که علی‌رغم نیاز مبرم به وجود فهرست راهنما در انتهای کتاب‌های علمی، متأسفانه طی سال‌های اخیر کمتر کتابی را در حوزه علوم انسانی می‌توان یافت که چنین بخشی در آن وجود داشته باشد.

و بالأخره آنکه، وجود غلط‌های تایپی فراوان از نقاط ضعف جدی ناشر است که جا دارد در چاپ‌های بعدی، این معضل با دقت نظر کافی مرتفع شود.

منابع

امام خمینی، روح‌الیه، صحیفه نور، جلد‌های ۲۰ و ۲۱، نشر وزارت ارشاد

کاظمی، علی اصغر، روابط بین‌الملل در تئوری و عمل، نشر قومس.